

DIRIJYOR, KOMPOZITOR VA PEDAGOG RAJABOV HIKMAT JUMAEVICH IJODIY FAOLIYATI, O‘ZBEK VA QORAQALPOQ MADANIYATI RIVOJIGA QO‘SHGAN HISSASI.

Xalniyazova Ra‘no Quvonichboy qizi

O‘zbekiston Davlat Konservatoriyasi Nukus filiali 1-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Kamalova Gulmayram

Annotatsiya. O‘zbek san‘ati rivojiga o‘z hissasini qo‘shib kelayotgan ustoz san‘atkorlardan biri, sozandalik kasbidan ta‘lim olib, dirijyor sifatida elga tanilgan, bir qator musiqiy asarlar yaratib xalqimizga tanilgan taniqli san‘at namoyandasi Hikmat Rajabovdir. Uning san‘at dunyosidagi fidokorana mehnati musiqa, musiqa san‘atining ijrochilik, ta‘lim, murabbiylik, ijodkorlik va rahbarlarlik sohasida o‘z samarasini namoyon etganligini alohida e‘tirof etish mumkin.

Kalit so‘zlar: san‘at, pedagog, „muzikant‘‘, qashqar rubob, sozanda, cholg‘u, dirijyor, orkestr, musiqiy asarlari.

ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ДИРИЖЕРА, КОМПОЗИТОРА И ПЕДАГОГА РАДЖАБОВА ХИКМАТА ЖУМАЕВИЧА, ВКЛАД В РАЗВИТИЕ УЗБЕКСКОЙ И КАРАКАЛПАКСКОЙ КУЛЬТУРЫ.

Аннотация. Одним из мастеров, внесших вклад в развитие узбекского искусства, является Хикмат Раджабов, известный артист, получивший после изучения музыки известность как дирижер, создавший ряд музыкальных произведений. Мире музыки, музыкальное искусство показало свою эффективность в сфере исполнительства, образования, тренерской деятельности, творчества и лидерства.

Ключевые слова: искусство, педагог, «музыкант», Кашкар рубоб, музыкант, инструмент, дирижер, оркестр, музыкальные произведения.

CONDUCTOR, COMPOSER AND TEACHER RAJABOV HIKMAT JUMAEVICH'S CREATIVE ACTIVITY, CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF UZBEK AND KARAKALPAK CULTURE.

Annotation. One of the master artists contributing to the development of Uzbek art is Hikmat Rajabov, a well-known artist who is well-known as a conductor after studying music, and who created a number of musical works. It is possible to recognize that the selfless work in the horse world has shown its effectiveness in the field of music, music art performance, education, coaching, creativity and leadership.

Key words. art, pedagogue, "musician", Kashkar rubob, musician, instrument, conductor, orchestra, musical works.

O'zbekiston Mustaqillikga erishgandan beri Respublikamiz madaniyat hayotida misli ko'rilmagan o'zgarishlar yuz bermoqda. Xususan unutilayotgan milliy qadiyatlar, xalqimizni urf-odatlarini, ko'p asrlik marosimlarni tiklashi diqqatga sazovor. Yurtimizda o'tkazilayotgan barcha islohotlar qatorida xalqimiz ma'naviy hayotini yanada boyitish borasida o'tkazilayotgan qator san'at olamidagi tanlovlarning o'tkazilishi xalqimizni ertangi hayotida muhim o'rin tutayotganligi o'z Vataniga muhabbati, xalqiga sadoqati, barkamol avlod tarbiyasida ham katta ahamiyatga sazovor bo'lmoqda. Shu o'rinda o'zbek milliy musiqasining ko'p asrlik tarixiy, badiiy, ijodiy an'analari jahon xalqlari sahnalarida tobora keng namoyon bo'layotganligi quvonarli holdir.

Borliqni ohanglar bilan ifodalovchi kompozitor va bastakorlar, ranglar jilvasini aks ettiradiganlar rassomlar, tuproqdan mo'jizalar yaratuvchi kuloldir. Bularning barchasi bir san'at olamining xizmatchilaridir.

San'at bu-dunyoning eng go'zal an'alarini o'zida mujassam etgan soha, insoniyatning misilsiz ijodiyoti ummoni, qalblarning aksi hamda mehnatlarning natijasidir. Zero, san'at bu inson hayotining mazmuniga aylanadi, aylandi ham, insoniyotning ma'naviy dunyosiga ta'sir qiladigan –san'atdir. San'atni kasb etib, unga xizmat qilayotgan fidoiylar ko'p. Musiqa san'ati bolalikda to inson qalbi zabt etadigan asarlar yaratishgacha bo'lgan oraliqda tinimsiz ijod qilayotganlar doimo xalqimiz qalbida va tarixda o'chmas iz qoldiradi.

O'tmish musiqiy merosini saqlagan holda, an'alarini davom ettirish ularning tub asosini saqlagan holda kelajak ya'ni zamonaviy asarlar yaratish eng oily va sharafli ish deb o'ylaman. Shular orasida o'zbek san'ati rivojiga o'z hissasini qo'shayotgan ustoz san'atkorlaridan biri Hikmat Rajabovdir.

San'at va ijodni o'z umrining mazmun-mohiyati deb bilgan Hikmat Rajabov 1950-yili 1-fevralda Buxoro viloyati Buxoro tumani Otbozor QFY "Shiribadan" qishlog'ida ishchi dehqon oilasida o'n yildan buyon intizorlik bilan kutilgan farzand dunyoga keladi. Uning ota-onasi mehribon, chiroyli qalb egalari bo'lganliklaridan ularning san'atga bo'lgan ishtiyoqi, zavqi farzandlariga ta'sir ko'rsatdi. Otasi Juma Rajabov (1900-1985)- radio muhlisi bo'lib, ayniqsa Shashmaqom va mumtoz ashulalar shaydosi edi. Ustoz Ma'murjon Komiljonlar kuylasa o'zlari ham birga qo'shilib qo'shiqqa sheriklik qilardi.

Onasi Zevar aya (1912-1975)- uy bekasi bo'lib, bolalar tarbiyasi bilan shug'illanardi. Ikki o'gil farzandni dunyoga keltirgan mehribon ona. Hikmat oilada to'ng'ich o'g'il bo'lib, unga mehri boshqacha edi. Ota –onasi uni Oллоhdan so'rab-so'rab 10-yil deganda bag'riga olgan. Oллоhning biror ishi hikmatsiz emas ekan deb ismini Hikmat qo'ygan. Onasi unga „sizni yaratgandan so'rganmiz, murodingizga

yetasiz, Xudo xohlasa biroq osolikcha emas, sabr – toqat qilish kerak, halol mehnat qilish kerak, to'g'rilikda hikmat ko'p deb'' o'limidan oldin aytgan edi. Hikmat Rajabov hozirgacha shuni aytadiki onasining nozik tovushi, xushro'y alla aytishlarini hali hanuzgacha hech kimdan eshitmaganman deb. Ayniqsa alla aytishlari sehirli sadolarining maftunkorligidan, ularning tizzalariga bosh qo'ysak uxlab qorar edik deb takidlaydi. Ona mehri boshqa degandek onasining jahli chiqqani hech ham ko'rmagan. Yoshligida ukasi bilan urishib yoki tortishib qolganida sal asabini chiqarsalar darrov onasidan kechirim so'rab yarashib olishardi.

San'at olamiga qiziqish yoshligidan boshlangan bo'lib qo'shiq, kuylar yoki asarlar to'g'risida otasi bilan muhokama hamda bahslashar edi. Bir kuni u otasiga qashqar rubob asbobini olib berishini iltimos qiladi, lekin otasining puli yetmaganli sabab unga olib bera olmadi. Ammo o'zi oddiy taxtaga sim tortib, qo'lbola rubob yasab olgan hamda uni chalib otasiga qo'shiq aytib berar, unga ota-onasi, ukalari chapak chalib uni olqishlar edi.

Maktabda o'qib yurgan paytlarida qishlog'idagi Usmon aka Salihovlar oilasida balalayka bor edi Usmon aka hech ikkilanmay unga bu asbobda chalishni o'rgatdi. Bundan o'zida yo'q hursand, tengdoshlari ham bunnan mamnun edi ham Hikmatka „Muzikant“ deb nom qo'yib olgan. Maktabda o'tkaziladigan ko'rik tanlovlarda juda faol qatnashib birinchilikni egallashga harakat qilagan. Keyinchalik 1966-yili maktabni tugatib, Buxoro musiqa bilim yurtiga o'qishga kirishga musharrax bo'ldi. Shu sababda otasi unga qashqar rubobi asbobini sotib olib berdi. Bu o'quv dargohidaga qabul qilish imtihonida O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist taniqli ustoz Ahmadjon Ixtiyorov topshirgan. Ustoz uning ijro mahoratini ko'rib tan bergan ishonch yuzasidan unga „senda yaxshi dirijyor chiqadi“ deb aytgan edilar. Bu so'zni eshitib juda xursand bo'lgan.

Musiqa bilim yurtida qashqar rubobi mutaxassisligi bo'yicha ustoz Mo'minjon Xojiev sinfida tahsil olgan. O'zbekistonga xizmat ko'rsatgan o'qituvchi Ma'murjon Toshpo'latovdan Shashmaqom sirlarini o'zlashtirgan. O'qib yurgan yillarida taniqli san'atkor, o'z davrining e'tiborli insoni, xalq artisti, kompozitor, Toshkent Davlat Konservatoriyasining rektori, professor Muxtor Ashrafiy bilim yurtiga tashrif buyiradi va o'sha bilim yurtidagi iqtidorli o'quvchilar bilan tanishib, suhbatlashadi. O'sha paytta o'quvchilar orasidagi Hikmat Rajabov bilan suhbatlashib unga: „sen o'qishingni konservatoriyada davom etishing shart“ deb unga ishonch bilan aytganda u juda sevingan edi. Hamda 1973-yili Buxoro bilim yurtini tugatib, xuddi shu yili Konservatoriyaga qashqar rubobi mutaxassisligi bo'yicha topshiradi va o'qishga qabul qilinadi. U yerda konservatoriyaning etakchi mutaxassislaridan biri professor Feoktist Nikiforovich Vasilevga shogird tushdi. Bu inson qashqar rubobi bo'yicha dars berib umrining so'ngigacha shu dargahda yoshlarga ta'lim berib kelgan. Dirijyorlik bo'yicha O'zbekiston xalq artisti, taniqli kompozitor, professor Fattox Nazorovda tahsil oladi.

Konservatoriyada ustoz Muxtor Ashrafiy ta'limni olish u uchun baxt edi. U fanlarni yaxshi o'zlashtirib, jamoat ishlarida faol qatnashganligi uchun domlari „sen bilan faxirlanaman, kelajaging porloq” deya ishonch bildirardi. Hamda 1975-yilida O'zbekistonlik talaba-yoshlar nomidan Moskovada bo'lib o'tadigan katta anjumanga borib ishtirok etish imkoniyatini qo'lga kiritdi. 1976-yili ya'ni 4-kurs bo'lgan paytida, raxbariyat bir guruh talaba-yoshlarni o'qish barobarida tajriba ham orttirsin degan maqsad bilan Guliston shahridagi musiqa bilim yurtiga o'qituvchi sifatida o'qishga jo'natadi. Hamda u yerga borib, dars bera boshlaydi shu bilan birga bir qator shogird tayyorlashga muvaffaq bo'ladi.

1978-yili konservatoriyaning bitirish arafasida ustoz Feoktist Nikiforovich nafaqaga chiqish fursati etib, o'rniga shogirdi Hikmat Rajabovni ishlashni unga taklif qiladi. Lekin uning otasi Buxoroda yolg'iz qolganligi uchun taklifini qabul qila olmaydi. Ammo ustoz o'limidan oldin farzandlariga vasiyat qilib: „Buxoroga telefon qilib, shogirdim Hikmatni topib mening rubobimni unga beringlar” deya vasiyat qilgan ekan. O'sha rubob hanuzgacha ardoqlab, yaratgan asarlarini ilk bor o'sha rubobda ijro qiladilar. Shu tariqa konservatoriyaning tugatib ona shahri Buxoroga qaytib boradi hamda u yerda uni o'qituvchi va viloyat teatrida bosh dirijyor bo'lib ishlaydi. Dirijyorlik faoliyatida anchadan beri niyat qilib yuragan musiqali drama asarlarida xalq cholg'ulari orkestr ijrosi yangrashni xohlardi. Niyati amalga ham oshdi: „Layli va Majnun”, „Fotima kampir lotereyasi”, „Arshin mololon”, „Navoiy”, „Dilorom”, „Guli siyoh” spektakllarida o'z tashabbusini qo'llashga muvaffaq bo'ldi. 1980-1982-yillarda viloyatlar uzra gastrollar, Respublika televedeniyasida chiqishlar qildi.

1984-yildan 1987-yilgacha viloyat Davlat filarmoniyasida rahbar lavozimida ishladi. U yerda oldin simfonik orkestrga so'ngra xalq cholg'ulari orkestrini boshqargan edi. 1987-1997-yillarda Buxoro davlat san'at bilim yurtida rahbar sifatida faoliyat yuritdi. 1997-yili avgust oyida Buxoro viloyat hokimligi madaniyat ishlari bo'yicha boshqarma boshlig'i lavozimiga tayinlangan. Har bir ijodkor inson poytaxtga intilishi tabiiy hol. Shuning uchun ham Hikmat Rajabov 2001-yili Toshkentga keladi va o'z faoliyatini O'zbekiston davlat konservatoriyasi hamda Respublika musiqa kolledjiga oliy toifali o'qituvchi sifatida ish boshlagan. Ko'p o'tmay 2007-yilda O'zbekiston Bastakorlar uyushmasiga a'zo bo'ldi. Hikmat Rajabov ijodiy faoliyati davomida turli janrlarda yuzdan ziyod asarlar yozgan, shulardan 27 tasi radioning „Oltin fond”iga yozildi. Shulardan „Mustaqillik maydoni”, „Oh, oppoq kapalak”, „Sog'inchlarim bor”, „Hayrat”, „Qalb nidosi” va boshqa asarlari yozilgan. Hamda O'zbekiston xalq shoirasi X.Xudoyberdieva so'zi bilan „Aytolmadim”, shoir Zohidjon Obidovning „Bahor kelib” komer orkestr uchun „Hayrat” romansi, orkestr uchun yozgan „Vals”, Oygul Suyundiqova so'zi bilan „Mustaqillik maydoni” kabi qo'shiqlar shular jumlasidan.

Rajabovlar oilasi juda baxtli, inoq oila hisoblanadi. „Bizning oilamiz san’atkorlar oilasidir”- deb ta’kidlaydi o’zi ham. Aslida ham shunday: Turmush o’rtog’i Rajabova Nodira Fattoh qizi Toshkent Davlat Konservatoriyasining “Musiqashunoslik” ixtisosligini tamomlab, musiqashunoslik kasbida faoliyat yuritib keladi. Respublika va xalqaro tanlovlar sovrindori, V.Uspenskiy nomidagi RIMALning oliy toifali o’qituvchisi. N.Rajabovani Respublikada solfedjio fanini yanada rivojlantirish yo’lida yosh avlodni tarbiyalash uchun qo’llanmalar yaratishdagi hissalar juda ko’p. Qizi Shahnoza oilali, oliy ma’lumotli. M.Ashrafiy nomidagi Buxoro va san’at bilim yurtini fortepiano mutaxassisligi bo’yicha hamda Buxoro Davlat Universitetining filologiya fakultetini bitirgan. O’g’li Xurshid olilali, oliy ma’lumotli. Buxoro oziq avqat va yengil sanoat institutini bitirgan. O’g’li Jamshid oilali, oliy ma’lumotli. O’zbekiston davlat konservatoriyasi qashqar rubobi o’qituvchisi, orkestr dirijyori va konsert ijrochisi bo’yicha o’qigan. Respublika tanlovlari sovrindori, V.Uspenskiy nomidagi RIMAL katta o’qituvchisi. U “Tasanno” mukofoti hamda Xalqaro tanlovlar hakamlar xayatining minnatdorchilik faxriy yorlig’iga sazovor bo’lgan. 2023 yili O’zbekiston davlat konservatoriyasi magistraturasini tamomlagan.

2022-2023 o’quv yilida H.Rajabov O’zbekiston Davlat Konservatoriyasi Nukus filialida “Cholg’u ijrochiligi” kafedrasida qashqar rubobi va dirijyorlik fanlaridan o’qituvchi va xalq cholg’ulari badiiy rahbari va bosh dirijyori lavozimlarida ish faoliyatini davom etib kelmoqda. Bir yil mobaynida o’zining qashqar va afg’on ruboblari sinf konsert dasturi va orkestr bilan Qoraqalog’iston televideniyasida jonli efir orqali xalqimizga ko’plab konsert dasturlarini taqdim etishga muvoffaq bo’ldi. Qoraqalpoq kompozitorlari N.Muhammeddinov, M.Jiemuratov, A.Sultonovlarning asarlarini xalq cholg’ulari orkestriga moslashtirib konsert dasturlari o’tkazildi. M.Jiemuratovning “Makarya suluv” baletidan, “Ilon o’ynatuvchi qoshiq” asarini orkestrga moslashtirishi hamda qoraqalpoq olamoynoq dutorini orkestrga qo’shish dutorchilar va xalq uchun katta yangilik bo’ldi. 2022 yil 16-17 Nobabr kunlari O’zbekiston davlat konservatoriyasi katta zalida va Yu.Rajabiy nomidagi maqom institutida xalq cholg’ulari orkestri bilan konsert dasturi bilan qatnashib keldilar. Orkestr repertuarida o’zbek, qoraqalpoq, turkman, qozoq, qirg’iz va evropa kompozitorlari asarlari o’rin olgan.

Xulosa qilib aytganda, H.Rajabov mehribon ota va bobo, mehnatsevar, kamtarin, o’zining mutaxassisliklari bo’yicha yetuk ustoz hisoblanadi. Mehnat faoliyati, ijodiy faoliyatidan o’rnak olsang arziydi. Ustozimizning yosh avlod uchun yozgan o’quv qo’llanmalari va kitoblarida ko’pgina foydali bilimlar o’lsak bo’ladi. Kitoblari va maqolalariga nazar qaratsak ustozga muhabbat, sadoqat, tarbiyaviy bilimlar va risolalar ko’p kiritilgan. Ustozimizga uzoq umir va sog’lik salomatlik tilab, yanada ijodiy bilimlar va yangiliklar kutib qolamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ражабов.Х. “ОРКЕСТР СИНФИ”, “Музыка”, Тошкент 2011.
2. BARNAYEVA.N. “BUXOROI SHARIFNING ARDOQLI FARZANDI”. “Musiq”. Toshkent. 2020.
3. H.Rajabovdan yozib olingan ma’lumotlar.

